

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА

Вишняк В. Є.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, кафедра українознавства, тел.(095)1029040)

Історія становлення державної мови є однією з вічних тем, особливо з боку вчених, які приділяють чимало часу вивченню історичних сторінок минулого нашої країни. Українське термінознавство посідає зовсім не останнє місце у дослідженнях лінгвістів і з кожним часом все більше цікавить мовознавців. У цій роботі представлено історію формування, основні етапи та засади творення української термінології.

Мета роботи – дослідити історію виникнення і розвитку українського термінознавства.

Утворення термінів відбувається свідомо, з прагненням до чіткої системи. Для створення нового терміна можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір оптимального способу номінації – складний процес: його визначають об'єктивні та суб'єктивні моменти, зовнішні та внутрішні чинники. Формування наукової мови в Україні відбувалося за несприятливих умов, тому галузеві терміносистеми не розвивалися природно.

За загальною думкою, виділяють шість періодів формування української термінології:

1) IX – перша половина XIX ст. – період стихійного нагромадження термінологічної лексики. В XVII ст. учений Києво-Могилянської академії Г. Кониський обґрунтував теорію терміна.

2) Період другої половини XIX ст. – початку XX ст. Зусиллями українських учених Наукового товариства імені Тараса Шевченка було вироблено концептуальні положення термінологічної теорії, запропоновано однакостайну термінологію і номенклатуру.

3) Третій період пов'язаний з утворенням наукових товариств у Східній Україні. Після проголошення Української Народної Республіки (1917 р.) було скасовано заборони щодо української мови. Зацікавлення термінологією набуває масового характеру.

4) Період діяльності Інституту української наукової мови. При Київському науковому товаристві створено термінологічну Комісію.

У низці наукових розробок 1928–1930 рр. сформульовано основні засади творення української термінології, серед яких: термінологія повинна бути народною; у разі відсутності готового терміна в народній мові треба створити його з мовних морфем; лише в разі непридатності новоствореного терміна запозичувати наукову назву з мови-джерела; термін має бути зрозумілий; назва поняття має бути точна й однозначна; термін повинен бути придатний для творення похідних термінів; термін має добре звучати і бути економним.

Опубліковано близько 50 різноманітних словників чи проектів словників із гуманітарних і природничих галузей знань.

5) Період функціонування української термінології 1932–1990 років. У тридцятих роках розпочалось переслідування українських мовознавців. Розвиток української мови коригується в потрібному політичному напрямі.

За таких умов українська наукова термінологія фактично втратила свою автентичність і перетворилася на копію російської.

До другої половини 50-х років термінологічна діяльність припиняється.

У 1957 р. створено комісію АН України на чолі з академіком Й. Штокалом. Завдяки зусиллям термінографів різних галузей, було створено й видано 40 словників із природничих наук. Проте, зберігається тенденція до калькування термінів з російської мови, як семантичного, так і структурного.

6) Сучасний період розвитку української термінології (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Простежується зацікавлення термінознавством.

Помітним є намагання науковців-фахівців у різних сферах знань і мовознавців унормовувати галузеві термінології. Опрацьовується теорія термінології як підсистеми літературної мови, теорія терміна як мовного знака, формуються вимоги, які треба ставити до окремого терміна та й до “ідеальної” термінології. Видається велика кількість словників.

Дуже потрібним напрямом термінознавства стає стандартизація термінології, тобто вироблення термінів-еталонів, які відповідали б усім лінгвістичним і логічним вимогам до термінів.

Проте, залишаються актуальними лінгвістичні проблеми, пов’язані з розбудовою українських термінів, основні з них: виявлення англіцизмів (американізмів) у різних терміносистемах і наукове обґрунтування доцільності їх ужитку; з’ясування ролі й місця інтернаціоналізмів та їх національних відповідників у різних терміносистемах; способи відбору назв предметних дій; способи відбору найменувань предметних ознак; орфоепічні й орфографічні проблеми.

Безумовно, потрібна конструктивна співпраця мовознавців та фахівців з термінології в різних галузях, яка сприятиме зміцненню статусу української мови як державної, а з боку держави в особі керівників різних рангів — конкретна допомога в цій роботі. Для створення нового терміна можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір оптимального способу номінації — складний процес: його визначають об’єктивні та суб’єктивні моменти, зовнішні та внутрішні чинники.

Література

1. Ботвина Н. В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посіб. К. : Артєк, 1999. 264 с.
2. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Крimeць О. М. Фахова українська мова: навч. посіб. К. : Центр учб. літ., 2008. 272 с.
3. Кияк Т. Проблеми тактики українського терміноутворення. *Українська термінологія і сучасність : Матеріали ІІ Всеукр. наук. конф.* К., 1997. С. 19–23.
4. Комова М. Українська термінографія 1948–2002. Л., 2003. 111 с.